

“BAXTSIZ KUYOV” PYESASI TAHLILI

Otaxonova O'g'iloy Najmiddin qizi
Filologiya fakulteti talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada “Baxtsiz kuyov” asari asosida jamiyatdagi to‘y marosimlaridagi isrofgarchilik, ortiqcha urf-odatlar va ularning inson taqdiriga salbiy ta’siri tahlil qilinadi. Muallif Abdulla Qodiriy tomonidan yaratilgan qahramonlar misolida kambag‘allik, ijtimoiy bosim va noto‘g‘ri qarorlarning fojeali oqibatlari yoritib beriladi. Asarda ilgari surilgan g‘oyalar bugungi kun uchun ham dolzarb ekani asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: Baxtsiz kuyov, to‘y isrofi, ijtimoiy muammo, qarzdorlik, urf-odat, fojea, jadid adabiyoti, o‘zbek dramaturgiyasi, Solih obrazi, Rahima obrazi.

Annotation: This article analyzes the social issues depicted in “Baxtsiz kuyov” by Abdulla Qodiriy, focusing on excessive wedding expenses, harmful traditions, and their negative impact on human lives. Through the characters and events in the drama, the study highlights poverty, social pressure, and the tragic consequences of irresponsible decisions. The relevance of these issues in modern society is also emphasized.

Keywords: Baxtsiz kuyov, wedding extravagance, social issues, debt, traditions, tragedy, Uzbek literature, drama, Solih character, Rahima character.

O‘zbek adabiyotida jamiyatdagi og‘riqli muammolarni dadil ko‘tarib chiqqan asarlar orasida “Baxtsiz kuyov” alohida o‘rin tutadi. Asar muallifi Abdulla Qodiriy o‘z davrida keng tarqalgan, lekin ko‘pchilik e’tibor bermagan illat — to‘y marosimlaridagi isrofgarchilik va urf-odatlar bosimini keskin tanqid qiladi. Bu muammo faqat iqtisodiy emas, balki insoniy fojealarga olib keluvchi ijtimoiy hodisa sifatida yoritiladi.

Asarda markaziy qahramon Solih obrazi orqali oddiy, halol, ammo ijtimoiy bosim ostida ezilgan inson taqdiri ochib beriladi. U aslida imkoniyatlarini yaxshi biladi va ortiqcha xarajatlar oqibatini oldindan sezadi. Biroq uning shaxsiy qarori jamiyatdagi “yigit bo‘lsang uylanishing kerak”, “to‘y obro‘ bilan o‘tishi shart” kabi qarashlar oldida ojiz qoladi. Shu jihatdan qaraganda, Solih — faqat individual fojea egasi emas, balki butun jamiyat qurboni sifatida namoyon bo‘ladi.

Mening fikrimcha, asarning eng kuchli jihati shundaki, unda muammo faqat bir shaxs yoki bir oilaga bog‘lab qo‘yilmaydi. Aksincha, muallif butun tizimni tanqid qiladi. Fayziboy obrazi — bu faqat bir ota emas, balki “yurt nima deydi?” degan tushunchaga asir bo‘lgan avlod timsolidir. U qizining baxtidan ko‘ra jamiyatdagi obro‘ni ustun qo‘yadi. Natijada esa o‘zi ham eng og‘ir jazoga — farzandidan ayrilish fojeasiga duch keladi.

Asarda Ellikboshi obrazi orqali ilg'or fikr ilgari suriladi. U to'ylarni soddalashtirish, isrofdan qochish va shariatga mos yashash g'oyasini himoya qiladi. Bu yerda muallif aslida ikki qarama-qarshi dunyoqarashni to'qnash keltiradi: biri — ko'r-ko'rona urf-odatlariga ergashish, ikkinchisi — ongli va mas'uliyatli yondashuv. Afsuski, asarda g'alaba eskicha fikr tarafida bo'ladi va bu fojea bilan yakunlanadi. Ba'zan insonni qiyinchilik emas, balki jamiyat yengadi. "Baxtsiz kuyov" asarini o'qiganimda aynan shu fikr xayolimga keldi. Chunki bu asarda Solih ochlikdan, kasallikdan yoki dushmanidan emas — odamlarning qarashlaridan yengiladi.

Abdulla Qodiriy Solih obrazini juda oddiy qilib ko'rsatadi: u orzulari katta emas, faqat tinch yashashni istaydi. Lekin uning hayoti o'ziga tegishli emasdek — hammasini boshqalar hal qiladi. Amakisi "uylanishing kerak" deydi. Qaynotasi "to'y obro' bilan bo'lishi kerak" deydi. Domla esa "urf shunday" deya bu fikrni mustahkamlaydi. Natijada Solih o'z hayotining egasi bo'lmay qoladi.

Meni o'ylantirgan savol shuki: nega Solih "yo'q" deya olmadi? Menimcha, bu uning zaifligi emas. Bu — jamiyat bosimining kuchi. Chunki bizning muhitda "yo'q" deyish ba'zan hurmatsizlik, hatto gunohdek qabul qilinadi. Shuning uchun Solih qarzga botishni bilib turib ham rozi bo'ladi.

Asardagi eng achchiq haqiqat — bu to'y emas, savdo. Qiz berilmaydi, balki go'yo "narxlanadi". Fayziboy qizini yaxshi ko'rmagani uchun emas, balki "obro'" uchun qimmat qiladi. Menimcha, bu yerda muallif juda nozik, lekin og'ir fikrni aytadi: ba'zan ota-onalar farzandining baxtidan ko'ra jamiyatdagi o'rnini ustun qo'yadi.

Ellikboshi esa menga eng zamonaviy qahramondek tuyuldi. U hozirgi til bilan aytganda "kritik fikrlovchi inson". U to'g'ri gapni aytadi: soddalik, isrof qilmaslik, imkoniyatga qarab yashash. Lekin uning muammosi shundaki — u haq, ammo yolg'iz. Jamiyat esa ko'pchilik tomonida bo'ladi, haqiqat tomonida emas.

Eng og'ir sahna — yakun. Rahimaning o'z joniga qasd qilishi meni chuqur o'ylantirdi. Chunki u faqat eriga bo'lgan muhabbatidan emas, balki chiqish yo'li yo'qligidan shunday qiladi. Bu esa yana bir savol tug'diradi: agar jamiyat insonni shu darajaga olib kelsa, ayb kimda?

Mening qarashimcha, asarning dolzarbligi bugungi kunda yanada kuchaygan. Hozir ham ayrim oilalarda to'ylar ortiqcha dabdaba bilan o'tkaziladi, odamlar kredit yoki qarz olib bo'lsa ham "uyat bo'lmasin" degan fikr bilan yashaydi. Bu esa yosh oilalarning hayotini qarz bilan boshlashiga sabab bo'ladi. Eng xavflisi, bunday bosim insonning ruhiy holatiga ham ta'sir qiladi. Solihning fojeasi — bu faqat o'tmish emas, balki bugungi kun uchun ham ogohlantirishdir.

Yana bir muhim jihat shundaki, asarda ayol taqdiri ham chuqur aks ettirilgan. Rahima obrazi sadoqatli, mehribon va eriga hamdard inson sifatida tasvirlanadi. U ham jamiyat qurboni bo'ladi. Uning o'z joniga qasd qilishi — nafaqat shaxsiy iztirob, balki

ayollarning o'z taqdirini hal qila olmasligi, ijtimoiy tizim ichida ojiz qolishining ifodasidir.

“Baxtsiz kuyov” asari faqat badiiy asar emas, balki ijtimoiy ogohlantirishdir. U bizni o'ylashga majbur qiladi: urf-odatlar inson uchunmi yoki inson urf-odat uchun yashaydimi? Agar jamiyat bu savolga to'g'ri javob topmasa, Solih va Rahimalarning fojeasi takrorlanaveradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdulla Qodiriy. Baxtsiz kuyov. -Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, turli nashrlar.
2. Abdulla Qodiriy. Tanlangan asarlar. - Toshkent: Sharq nashriyoti.
3. Ozod Sharafiddinov. O'zbek adabiyoti haqida maqolalar. -Toshkent.
4. O'zbek adabiyoti darsligi (umumta'lim maktablari yoki OTM uchun).-Toshkent.